

Udruženje Internet servis provajdera Srbije – Expertski tim

PRELIMINARNO MIŠLJENJA UDRUŽENJA INTERNET SERVIS PROVAJDERA SRBIJE NA PREDLOG PRAVILNIKA O ZAHTEVIMA ZA UREĐAJE I PROGRAMSKU PODRŠKU ZA ZAKONITO PRESRETANJE ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA I ZADRŽAVANJE PODATAKA O ELEKTRONSKIM KOMUNIKACIJAMA

Udruženje Internet servis provajdera Srbije (dalje u tekstu UISPS ili samo Udruženje) i njegov Expertski tim (dale u textu ET) su detaljnu analizirali Predlog Pravilnika o zahtevima za uređaje i programsku podršku za zakonito presretanje elektronskih komunikacija i zadržavanje podataka o elektronskim komunikacijama (u daljem tekstu Predlog Pravilnika ili samo Predlog), smatrajući ovaj akt od vitalnog značaja za sve telekomunikacione operatore, a posebno za one koje se bave uslugama pružanja Interneta (tzv. Internet provajderi). Cenimo da je posao bio posebno nezahvalan kada se imaju u vidu nedorečenosti i propusti Zakona o elektronskim komunikacijama (dalje: ZEK).

Kao predstavnici nešto manje od stotinu operatora (Internet provajderi) ukazivali smo ranije na neke proceduralne propuste (nedostatak objavlјivanja odgovora organa koji izrađuje i predlaže nacrte/predloge propisa¹ na komentare dostavljene u Javnim konsultacijama), za koje smo uvereni da će, na našu molbu, biti ispravljeni.

1. Načelni i suštinski komentari

UISPS i ET podržavaju načelno neke glavne ideje obrađene u Predlogu. Naše komentare² treba shvatiti krajnje dobromerno, kao cilj da se tekst učini pogodnim za implementaciju. Naglašavamo da su i ovi načelni, kao i pojedinačni komentari koji slede, rezultat ne samo praktičnog iskustva desetina stručnjaka koji rade u sastavu operatora (Internet servis provajdera) nego i iskustva mnogih članova ET na izradi i komentiranju propisa.

Smatramo da bi tekst objavljen na Internet stranici Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija (dalje samo Ministarstvo) trebalo da ima nadnaslov „Nacrt“ a ne „Predlog“. Iako izgleda formalno, ova primedba može imati suštinski značaj.

Citirani tekst se u preambuli poziva na odrebe stava 5. čl. 127. ZEK koji sadrži odredbe „bliže propisuje zahteve.... kao i tehničke zahteve...“. Međutim, tekst Predloga je vrlo uopšten i ne sadrži ni zahteve za uređaje, a posebno ne tehničke zahteve. U predmetnom tekstu se objavljuje niz odredbi koje ili nisu u skladu sa ZEK ili su nedovoljno jasne. Dalje, navode se uopštene reference kao npr. „međunarodni standardi“ što je, kao što je poznato, vrlo širok i nejasan pojam koji može dovesti do proizvoljnih i nepovoljnih tumačenja. Test sadrži mnogobrojne skraćenice koje nisu ni navedene u originalu, a još manje opisane. U poglavљу „Značenje pojedinih izraza“ postoji takođe problem nedovoljno jasnih ili netačnih „značenja“. O tome više u konkretnim komentarima.

Posebno osjetljiv problem jeste pozivanje na „sadržaj komunikacija“. Postoji čak i posebno poglavljje „Zahtevi u pogledu nadzora sadržaja komunikacija“. Svesni da je ovaj problem složen, naglašavamo da je u stavu 3. čl. 129. ZEK (na osnovu odluke Ustavnog suda RS) jasno stipulisano da je „zabranjeno zadržavanje podataka koji otkrivaju sadržaj komunikacija“.

U tekstu Predloga nije razjašnjen, takođe osjetljiv problem koje podatke je operator dužan da zadržava. Skrećemo pažnju na stav 4. čl. 128. ZEK koji glasi „Operator iz stava 1. ovog člana nije dužan da zadrži podatke koje nije proizveo niti obradio“. I bez dublje analize je sasvim jasno da telekomunikacioni operator koji pruža usluge Interneta niti proizvodi niti obrađuje većinu podataka, već samo pruža „tehničke usluge“ korisnicima Interneta koji sami „proizvode i obrađuju“ podatke. Uostalom u tač. 2. („Značenje pojedinih izraza“) piše „podaci... koje je operator dužan da zadrži u skladu sa zakonom“, a prema citiranom članu ZEK to nije sadržaj komunikacija.

¹ U ovom slučaju Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija

² Koristimo opšti termin „komentari“ koji obuhvata i ono što cenjena Agencija naziva „mišljenja“ (navедено u pozivu za javne konsultacije) i ono što mnogi nazivaju „primedbe, pitanja i sugestije“

Udruženje Internet servis provajdera Srbije – Expertski tim

Krajnje ambiguitetan je i naziv „samostalna implementacija zakonitog presretanja“ koji se logički i tehnički može značiti da se presretanje izvrši bez znanja operatora. Tada se pojavljuje dodatna teškoća za operatore ako se pažljivo prouči čl. 130a ZEK (Evidencija o zahtevima za pristup zadržanim podacima). Naime, ako i operator i nadležni organ imaju obavezu da vode evidenciju i da je dostavljaju, postavlja se problem prioriteta, kao i problem slučaja kada nema zahteva za pristup.

Jedan od suštinskih principa zakonitog presretanja jeste i potreba za odlukom suda, što nije razjašnjeno u tekstu Predloga. Reč „sud“ se prvi put pominje, i to posredno“ tek u čl. 5. Predloga.

Još jedan nedostatak je uočen u tome što ovim Predlogom nije definisana zaštita podataka na putu između operatora i nadzornog centra, te se može desiti presretanje podataka od neželjenih i neovlašćenih lica.

2. Neki konkretni komentari

Kao što smo naglasili, u delu “ Načelni i suštinski komentari” sadržaj teksta Predloga ne korespondira sa zakonskim osnovom (navedenom u preambuli) i suštinskim ciljem teksta. Tako u čl. 1. se govori da se ovim pravilnikom propisuju zahtevi u pogledu neophodnih tehničkih i organizacionih uslova, odnosno odgovarajućih uređaja i programske podrške, dok se **tek i jedino** u Članu 24. spominje funkcionalna specifikacija uređaja i programske podrške i to u veoma opštem smislu, pozivajući se na međunarodne standarde.

U poglavlju „Značenje pojedinih izraza“ postoji niz nedoslednosti.

1. O tački 1) je bilo reči (v. i „Suštinski komentari“). Podatke o sadržaju komunikacija je zabranjeno zadržavati, osim u slučaju izričite odluke suda.
2. Tačka 3) pominje nadležni organ, ali vrlo uopšteno. Iako se *implicite* može zaključiti koji su to „nadležni organi, bolje definisanje bi pomoglo otklanjanju zabuna i problema u praksi. Da li su „nadležni organi“ samo bezbedonsne agencije, ili i pojedine policijske uprave (kakvih je slučajeva bilo), carina, Sektor za visoko-tehnološki kriminal....
3. Tačka 4) sadrži pojam „subjekat“. Verovatno je ovaj pojam prenet iz teksta na stranom jeziku. Naime, u srpskom je odgovarajući termin „objekat“ ili bolje rečeno „predmet“, Jasno je da je „lice nad kojim se vrši nadzor“ predmet (objekat) nadzora, dok je subjekt organ koji vrši nadzor. Posebno je netačno da je objekat (predmet) nadzora „lice koje koristi javne elektronske komunikacione usluge ili ih zahteva“. Nadzor se vrši nad telekomunikacionim operatorom, a ne nad korisnikom (npr. licu koje koristi Internet ili mobilni telefon).
4. U tač. 6) se „monitoring centar“ definiše kao „lokacija“ što je logička i tehnička besmislica, na osnovu elementarnog principa o definisanju pojmove. Monitoring centar je skup uređaja i opreme koji se nalazi na određenoj lokaciji, a ne sama ta lokacija!

Kad smo već kod monitoring centra, čl. 4. Predloga. govori o monitoring centru koji je lociran u prostoru koji je “pod stalnim nadzorom državnih organa” i koji omogućava njihov neometan i samostalan pristup. Ovo može značiti da je operator dužan ne samo da obezbedi opremu na svojoj strani u svojoj mreži, nego i u monitoring centru, što je suprotno zakonskim odredbama, međunarodnim dokumentima i praksi, a i finansijski i tehnički nemoguće.

U tekstu pravilnika nije jasno definisano razgraničenje države i operatora, pa se neke odredbe mogu tumačiti tako da operatori budu prinuđeni da sufinansiraju uređaje na strani države, što je besmislica. Država bi trebalo da pokrije sve troškove opreme u nadzornom centru, kao i linkove između operatora i nadzornog centra i deo opreme kod operatora, na kojem bi se direktno vršilo zakonito presretanje, a veza sa korisnikom i tehnički interfejsi u mreži operatora, koji bi omogućio zakonito presretanje može da bude obaveza finansiranja od strane operatora.

Pristupne tačke u okviru komunikacione mreže i tehnički interfejsi opeatora jesu i treba da budu u potpunoj nadležnosti operatora i finansirani sa njegove strane (članovi 11., 18. i dr). Međutim, vodovi Komentari ET UISPS LI/msm bzb mart. 2015

Udruženje Internet servis provajdera Srbije – Expertski tim

do monitoring centra nikako ne mogu da budu obaveza operatora, ni finansijski ni tehnički, bez obzira na lokaciju nitoring centra (koja nije definisana u tekstu Pravilnika).

Iako se odredbe čl. 22. verovatno odnose na operatore mobilne telefonije, skrećemo pažnju (čemu je bilo načeno reči i u našim načelnim komentarima) da je primena skraćenica Cell ID, LAC, MNC, MCC i termina ćelija neopravdana i nedozvoljena u tekstu na srpskom jeziku. Isto važi i za termin na engleskom (*time advance*). Ako je problem prevesti neke izraze kao *interface* (interfejs) bar sa ovim to ne bi trebalo da bude problem.

Poznato je da mnogi proizvođači mrežne opreme imaju standardnu podršku za zakonito presretanje (npr. *Cisco*, *Juniper*, *Alcatel*, *Huawei* i dr.), jedinstveni standard za to ne postoji. ETSI standard 102 232 daje za sada samo okvire za standardizovanje, a ne i sam standard programske podrške i tehničkih karakteristika opreme. Ne standardizuje ni formate paketa, portove koji se koriste, kako se ponaša u IPv4, kako se ponaša u IPv6, itd. Mrežna oprema navedenih proizvođača, koja ima podršku za zakonito presretanje, spada u vrhunsku klasu uređaja, koja je potrebna samo velikim operatorima (sa značajnom tržišnom snagom- ZTS), a i cenovno je klasifikovana u rangu koji mali operatori ne mogu sebi da priuštite. Treba pomenuti i serveri za logovanje, kako na strani države, tako i na strani operatora, koji služe za skladištenje presretnute komunikacije. Međunarodna praksa je pokazala da je postavljanje adekvatnih servera, jednako, ako ne i skuplja od postavljanja same mrežne opreme.

Potrebno je skrenuti pažnju i na nedoslednost u čl.24. stav 2. ovog predloga Pravilnika gde se poziva na pravljenje specifikacije prema čl. 37. stav 2. tačke 5 i 17 i stav 3. ZEK. Član 37. Zakona o elektronskim komunikacijama se odnosi samo na obavljanje delatnosti elektronskih komunikacija po režimu opštег ovlašćenja. U istom članu Predloga se određuju obaveze Regulatornoj agenciji za elektronske komunikacije i poštanske usluge s tim što je naveden stari, nevažeći naziv, što je, blago rečeno, čudno. Načelno se podzakonskim aktom ne mogu davati nadležnosti drugom organu. Važnije od toga, iz ove odredbe (stav 2. čl. 24) je to što sledi -- da je ovaj Pravilnik neprimenljiv dok RATEL ne doneše specifikacije (nejasno je u kojoj formi --- pravilnik, upustvo ili...?)

3. Zaključak

Smatramo da je samo interaktivna rasprava (na okrugлом stolu ili sl. može dovesti do suštinskog poboljšanja teksta predloga.

Stojimo vam na raspolaganju za dodatna razjašnjenja i eventualno učestvovanje u radnoj grupi za redigovanje teksta, koju bi, po našem mišljenju trebalo formirati.

Adresa Ekspertskog tima UISPS za kontakt po ovom i sličnim predmetima:

Mirko S. Mandrino mirko.mandrino@uisp.rs tel (063) 8 110 618	Bojan L. Vranac bojan.vranac@netlogic.rs tel. (065) 26 26 788
--	---

E.& O. E³.

Za ekspertske tim

Zamenik predsednika UO

Mirko S. Mandrino,s.r.

Bojan Z. Vranac,s.r.

Dostavljeno:

- Ministarstvo turizma, trgovine i telekomunikacija, e-mailom, Vladana Radosavljević
- Regulatorna agencija za elektronske komunikacije i poštanske usluge (*ad informandum*)

³ skraćenica koja znači da se greške i omaške isključuju